... PASCUAL DE LEON

Buntong Hininga

(M ya Tulang Tagalog)

* *

Tundo, Maynila.—1915.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

BUNTONG HININGA

MGA TULANG TAGALOG

NI

PASCUAL DE LEON (*Pasleo*)
Mánunulat sa páhayagang "Ang Mithi" ("El Ideal")
at kasapi sa "Aklatang Bayan"

UNANG PAGKÁPALIMBÁG

Limbagang "LA FRATERNIDAD" Ilaya 672, Tundó

MAYNILA, K. P.—1915.

Aring tunay ng Kumatha

Paguusigin ang alin mang saling walang ganitong taták:

Ipagpaumanhín na ninyo ang kakulang̃an namin ng̃ mga pang-acento. Sa susunod na aklat ay magaganáp na namin ang boong kailang̃an sa ating wika.

PANGBUNG̃AD

PANGBUNGAD

Pasleo: Pagdamutan ang nakayang handog ng kapatid sa kapatid:

Tunay at ang mundó'y maginto't mamutya:
may dunong, may pilak, may ganda, may tuwa,
may puri, may lahi't may bahay... datapwa,
ang lalong marangál sa ami'y: ang tula.

—

Ako'y hindi siláw sa ningning ng ginto;
di takót sa dunong; di gulát sa tayo;
sa mutya'y di kimi't sa ganda'y di dungo,
nguni't sa dakilang tula'y: yukong-yuko.

—

Pano, sa ang tula sa isáng panulat
ay siyang lahat na: dunong, puri, pilak...
sa isáng makata ang tula'y: ¡lahát-lahát!...

—

Ayán si Pasleo: ayá't ang namana
niyáng Diwa't Puso'y ipinababasa...
Lahát na'y naritó: apóy, tamís, gandá...

Pedro Gatmaitan.

Maynila, Sept., 1915.

I.

BUNTONG HININGA

BUNTONG HININGA...

Ako'y nagtataka! Aywan ko kung bakit
nagbabago yaring damdamin ko't isip,
ganyan na nga yata sa silong ng langit
ang gawang mamuhay sa laot ng hapis.

Aywan ko kung bakit! Sa aki'y pumanaw
ang lahat ng tamis nitong kabuhayan,
sa aki'y nag-iba ang lahat ng kulay,
sa aki'y pag-api ang lahat ng bagay!...

Talaga nga yatang balot ng hiwaga,
balot ng pangarap at pagdadalita
ang palad ng tao kung magkabisala!
Pawang agam-agam ang laman ng lupa...!

Walang kilos na di paghamak sa akin,
walang bagay na di anyaya ng lagim,
walang dulot na di sa aking paningi'y
aninong malungkot ng mga hilahil.

Aywan ko kung bakit nagbago ang lahat
sa kabuhayan ko't matimtimang palad;
Samantalang ako'y inaalapaap
ay masasabi kong: ¡Lahat ay pangarap!...

¡HINAGPIS.....!

I.

Hindi ka na bago! Ðati mo ng̃ alam
ang hindi pag-imik kung naguulayaw;
ako'y pinipipi ng̃ aking paggalang,
ng̃ aking pagsuyong mataos, dalisay.

II.

Pinunit sa harap upang makilala
ang alab ng̃ aking sinimpang pag-sinta,
diyan masusubok ang mithi ko't pita,
diyan masisinag ang luksang pag-asa.

III.

Wala ka ng̃ang sala...! Ang kurus ng̃ hirap
ay dapat matirik sa dusta kong palad!
Ako ang pulubing sa tinawag-tawag
ay lalong inapi... binigyang bagabag...!

IV.

Di ko akalaing ang lang̃it ng̃ puso
ay mang̃ung̃ulimlim... biglang maglalaho,
di ko akalaing sa likod ng̃ samyo
ng̃ mg̃a sampaga'y may lihim na suro...!

V.

Animo'y nagtikom sa gayong sandali
ang pintong maramot ng̃ awa't luwalhati,
sa aki'y para nang ang kahilihiling
sinag ng̃ ligaya'y lumubog, napawi...!

VI.

Ng̃ayo'y pamuli pang umaawit-awit
sa dilag mong kimkim, gandang maka-Lang̃it,
kung may alinlang̃an sa taghoy, sa hibik,
ay maging saksi pa ang aking *hinagpis.*

¡DALAMHATI!...

I

Aninong malungkot noong kahirapan
ang buhay ng̃ tao sa Sangsinukuban,
ang tuwa't ligaya'y hinihiram lamang
kaya't ulap waring dagling napaparam.

II

Ang mabuhay dito'y kapang̃ápang̃anib
sa munting paghakbang ay silo ng̃ sakit,
umiibig ka na ng̃ buong pagibig
ay ayaw pang dinggin ¡ay himalang lang̃it!

III

Hindi ka tatamo ng̃ bahagyang galak
kundi pa matulog at saka mang̃arap,
gayon man, kung minsa'y paos na nanawag
sa pagkakahimbing ang tinig ng̃ hirap.

IV

Sa paminsanminsan, sa aking gunita
mg̃a pagsisisi yaong tumutudla.
Bakit pa lumaki't natutong humang̃a't
ang paghang̃a pala'y kapatid ng̃ luha?

¡AKO...!

(... estoy enfermo y pálido
de tanto no dormir...
ACUÑA.)

Puso ko'y malungkot! Malungkot na tila
Ibong walang laya't lagas na sampaga,
Sa pasan-pasan kong mabigat na sala'y
Lason at patalim ang magpapabawa.

Ang ayos ñg mundo ay isang kabaong,
Nagtayong kalansay ang puno ñg kahoy,
Dila ñg halimaw iyang mña dahon
At sigaw ñg api ang iñgay ñg alon.

¡Ano't ganito na ang pasan kong hirap!
¡Ano't ganito na ang aking pañgarap!
Ang lahat ñg bagay ay napatatawad,
¿Patawarin kaya ang imbi kong palad?

Gabi-gabi ako'y hindi matahimik
Na parang sa aki'y mayroong nagagalit,
Ang pasan kong *sala'y* laging umuusig
Sa kabuhayan kong di man managinip.

¡ULAP...!

I

Sa aking pagdaing, sa aking pagtawag,
sa sinamo-samo ng̃ dusta kong palad
ay palaging dilim at libing̃ang ulap
ang hangang sa ng̃ayo'y nagiging katapat.

II.

Lahat na'y nabata ng̃ aking pag-ibig,
lahat na'y nasukat nitong pagtitiis,
lahat na'y napasan sa silong ng̃ Lang̃it
maging ang parusang pagkalupit-lupit.

III.

Nagbago ang lahat! Subali't ang sagot
ng̃ irog at buhay, sa aking pag-luhog
ay sadyang hindi pa binabagong lubos,
waring inu-uri ang aking pag-irog...

IV.

Ng̃uni't kaylan kaya sa kanya'y papanaw
ang ulap ng̃ isang wari'y alinlang̃an?
at sa akin kaya'y kaylan mabubuksan
ang pintong may susing katumbas ng̃ buhay.

V.

Ang nakakatulad nḡ aking pag-giliw
ay isang pulubing dumadaing-daing
na sa kanyang taghoy at pananalanḡin
ay walang maawang maglimos nḡ aliw!

VI.

Kanyang sinusubok ang aking pagsuyo,
kanyang tinatarok ang luha nḡ puso,
kanyang binabasa sa pamimintuho
yaong katunayan nḡ sinamo-samo.

VII.

Samantalang ako'y tumatawag-tawag,
lumuluha-luha sa gitna nḡ hirap,
ay walang kapiling maging sa panḡarap
liban sa anino nḡ mḡa bagabag.

VIII.

Ulap nḡ hinagpis, ulap ng parusa
ang nagpapasasang aking dinadama,
nḡuni't kaylan kaya sa aking pagsinta'y
ang ulap na iya'y magiging ligaya.

¡ANG LUHA NG HIBANG.....!

Ayun, tumatang̃is! Ayun, lumuluha't
tumataghoy-taghoy na nakaaawa.
Malasin ang hibang, ang sira ang diwa,
ang taong nanang̃is sa gabing payapa
na minsa'y maiyak, at minsa'y matuwa.

Malasin ang ayos ng̃ kahabaghabag
ng̃ pusong dinusta ng̃ kanyang pang̃arap;
malasin ang luha, ang luha ng̃ palad,
ang luhang nagmula sa kanyang pagliyag
na pinagkaitan ng̃ tamis ng̃ ling̃ap.

Tumang̃is na muli! At saka humibik
na mandi'y puputok ang latok na dibdib;
kanyang ipinukol ang mata sa lang̃it
kasabay ang sabing:—"¿Kailan pa sasapit
ang mithing liyaga ng̃ aking pag-ibig"?

¡Oh! Diosa ng̃ aking yaman ng̃ pag-asa,
¿kailan mo tutubsin ang puso sa dusa?
¿kailan papalitan ng̃ tunay na saya
ang nagluluksa kong ulilang pagsinta
na nananambitan...!"—at saka tumawa.

Ha! ha! ha! oh! irog! Aking paraluman,
hangtung̃an ng̃ aking buong kabuhayan!
kung hinihiling mo'y tulang tula lamang

ng̃ upang ang dusa'y minsang mabawasan,
naito't dinggin mo ang tula ng̃ buhay.

"Halika! halika! Tangapin mo ng̃ayon
ang tula ng̃ aking pusong lumalang̃oy;
basahing madali't dingging mahinahon
ang hibik ng̃ bawa't talatang nanaghoy,
ang awit ng̃ palad, ang sigaw, ang tutol.

"Oh! pusong maramot! Pusong mapang-api,
walang awang tala sa pagkaduhagi,
halika! ha! ha! ha! ang dilim ng̃ gabi,
ang halík ng̃ hang̃in ay pawa kong saksí
sa panunumpa kong kita'y kinakasi.

Halika't sinagin sa luha ng̃ puso
ang kulay ng̃ aking sinimpang pagsamo,
kalika't basahin sa pamimintuho
ang gintong pang̃arap ng̃ aking pagsuyo
na nananawagan hanggang masiphayo",

. . . .

. . . .

. . . .

Dito na natapos yaóng panambitan,
dito na naputol ang pananawagan
ng̃ sira ang bait, ng̃ ulól, ng̃ hibang,
ng̃ pusong ginahís at pinagkaitan
niyang luwalhating katumbas ng̃ buhay.

¡Anóng hirap pala ng̃ gawang humibik
sa isang ayaw mang tumugo't makiníg!
¡Anóng hirap pala ng̃ gawang umibig
lalo't aapihín sa silong ng̃ lang̃it
ng̃ hiníhibikang pinapanaginip.....!

¡KURUS AT LIBINGAN..!

(PAMAMANGLAW)

(Irog: Kung ang kalungkutan ko'y tinutugon ng̃ iyong damdamin ay pamuli't muling basahin mo lamang ang awit na ito. At ako'y talagang may ugali na *matapang* sa likod, at *duwag* sa harap.)

I.

Narito't malasin itong kalagayan
At tutop ang noó sa kapighatian,
Aking binabakas yaong kasayahang
Nasulat sa dahon nitong kabuhayan.

II.

Hindi makakatkat ang mg̃a talata
Na tikóm sa guhit ng̃ mg̃a biyaya,
At kung mayroon pang tagistis ng̃ luha
Ay luhang nanggaling sa pagkariwara.

III.

Sa aking kalupi, sa aklat ng̃ palad
Ay may mg̃a bagay na nang̃asusulat,
Diyan makikita ang mukhang may hirap
At pusong malaong lunod sa pang̃arap.

IV.

Diyan mamamalas ang isang larawang
Sipi sa ulila't payapang libingan,
Diyan makikita ang dusta kong buhay
Na sawang-sawa na sa kawáy ng̃ hukay.

V.

Hindi ko matalos itong nangyayari't
Ang namamalas ko'y dilím na parati,
Bulo sa pagsuyo, bigo sa pagkasi,
Kurus sa baunan ng̃ nadudugahi.

VI.

Sa pinto ng̃ puso'y nanawag na lagi
Ang tinig ng̃ dusang nakaaaglahi,
Parang nananadyang sa aki'y bumati
Ang labi ng̃ hirap, tinik, dalamhati.

VII.

Nais kong umibig. Ng̃uni't natatakot
Na ako'y umibig at saka lumuhog,
Pagka't nang̃ang̃ambang sa aki'y matapos
Ang lahat ng̃ aliw nitong Sangsinukob.

VIII.,

Wala nang parusang gaya ng̃ tumang̃is
Sá harap ng̃ isang hindi umiibig,

Wala nang parusang gaya nḡ tumitig
Sa sunḡit nḡ dilím nḡ gabing tahimik.

IX.

Sukat na sa akin ang ako'y magalak
Sa pamamangka ko sa ilog nḡ hirap,
Sukat nang masabing lagi kang panḡarap,
At matitiis na ang pasang bagabag.

X.

Walang kailanḡang mamatay sa dusa
Huwag ang bawiin ang pagkikilala,
Aking katuwaan kung ikaw'y makita
Sa piling nḡ aliw na di magbabawa.

XI.

Aking matitiis na sarilihin ko
Ang lahat nḡ pait sa buhay na ito
Kahit ang magtimpi'y halik nḡ simbuyó
Huwag ang abuting ikaw pa'y magtampo.

XII.

Ipalalagay kong masayang aliwan
Ang namamalas kong kurus at libinḡan,
Sapagka't sa aki'y darating ang araw
At diyan uuwi ang hiram kong buhay.

XIII.

Di ko pinupukaw ang pagkamapalad
Niyang iyong buhay na bagong ninikat,
Ikaw ang bituwing takpan man ng̃ ulap
Ay maghahari din ang ningning na ing̃at.

XIV.

Lamang ang hang̃ad kong iyong mapaglining.
Ay ang aking lungkot na di nagmamaliw,
Lungkot na aywan ko kung saan nanggaling
Kung sa mg̃a aklat ng̃ isang paggiliw.

XV.

Matapos mabasa ang awit ng̃ buhay
Ay limutin mo na ang aking kundiman,
Sapagka't ayokong mahawa kang tunay
Sa taglay kong lungkot at kapighatian.

KUNG AKO'Y SINO...

I.

Huwág nang itanong; iyong akalaing
akong naghahayag ng̃ maraming lihim
ay isang binihag ng̃ mg̃a hilahil,
isang kaluluwang busabos ng̃ lagim,
isang nang̃ang̃arap sa ganda mong kimkim,
isang tumatang̃is, isang dumadaing,
isang nagaalay ng̃ kanyang paggiliw,
isang umaasang hindi hahabagin.

II.

At kung ako'y sino? Sukat na sinta!
ako ang tutugon sa mithi mo't pita...¡
Ninanais mo bang ako'y makilala...?
Kung gayo'y makinig:—Akong sumasamba
sa iyong larawan sa tuwi-tuwina'y
pusong laging bihag ng̃ hirap, ng̃ dusa,
ako ang linikhang uhaw sa ginhawa't
may ulap na lagi ang aking pag-asa.

III.

At kung ako'y sino? Isang nang̃ang̃arap
magtamong biyaya sa iyong paglin̄gap...
Isang umaawit ng̃ lihim at hayag,
isang kandong kandong ng̃ mg̃a bagabag,
isang nasasabik uminom, lumasap
sa saro ng̃ buhay ng̃ tuwa, ng̃ galak,
isang binabayo ng̃ mg̃a pahirap,
isang umiibig sa iyó ng̃ ganap.

Si Puring...!

Sabihin na ninyong ako‘y nang̃ang̃arap
ó nananaginip sa Sangmaliwanag
ay di babawiin itong pag-uulat
sa isang dalagang may magandang palad.

May tikas-bayani at tindig Sultana,
may hinhing kaagaw ng̃ mg̃a sampaga,
may samyong kundimang hindi magbabawa
datnan ma‘t panawan ng̃ gabi‘t umaga.

Ang matáng katalo ng̃ mayuming tala‘y
sapat nang bumihis sa pusong naluha,
ang ng̃iting animo‘y kaban ng̃ biyaya‘y
makaliligaya sa mg̃a kawawa.

Si *José Vendido*‘y subukang buhayi‘t
sa diwatang ito‘y pilit na gigiliw,
paano‘y may gandang batis ng̃ tulain,
paano‘y may yuming aklat ng̃ damdamin.

¡NOON...!

Noon, ikaw'y aking minamalasmalas
sa pusod ng̃ gayong tahimik na gubat,
ang iyong larawan noo'y nasisinag
sa linaw ng̃ batis na awit ng̃ palad.

Ikaw'y namimili ng̃ batong mainam
at nilalaro mo ang mg̃a halaman,
sa damdam ko baga'y ang bawa't hawakan
ng̃ mg̃a kamay mo'y nagtataglay buhay.

Yaong "makahiyang" mahinhi't mayumi
ng̃ iyong hawaka'y hindi man nang̃imi,
paano'y may galing ang iyong daliri't
ang mg̃a kamay mo'y banal, tang̃ing tang̃i.

Sa puso'y tumubo ang isang paghang̃a,
naguhit sa pitak ang isang diwata,
aywan ko kung ikaw! At tila ikaw ng̃a!
Subali't Mayumi, ¿ikaw'y maaawa?

Magsabi ang aklat na iyong binasa
kundi ang buhay ko'y siniklot ng̃ dusa,

magsabi ang gubat kung hindi natayang
ang tulog kong puso'y iyong binalisa.

Mayumi, buhayin ang yumaong araw
sa tabi ng̃ batis at lilim ng̃ parang,
kung magunita na'y dapat mong malamang
naririto akong tigib kalumbayan.

Bagong Taon...

Hindi ko matalos kung ang aking puso'y
Magbabagong taón sa pagkasiphayo,
Ako'y naririto't ikaw ay malayo
Na animo'y buwang sa aki'y nagtago.

—

Inaasahan ko ng̃ buong pagasa
Na ikaw sa aki'y sadyang lumimot na,
Kung magkakagayo'y iyong makikita
Ang maputlang bangkay sa gitna ng̃ dusa.

—

Ako, sakali mang iniwan sa hirap
Ay nagsasaya rin kahit sa pang̃arap,
Sapagka't nais ko na iyong mamalas
Na ako'y marunong magdalá ng̃ palad.

—

At sa pagpasok ng̃a ng̃ bagong taon mo
Ay pawang ligaya ang hinahang̃ad ko
Na iyong tamuhin sa buhay na ito
Kakit pang̃arap daw ang lahat sa mundo.

KUNDIMAN NG PUSO

¡. . . . . !

Pangalang sing-bango ng mga sampaga,
laman ng tulain, hamog sa umaga,
awitan ng ibong kahalihalina,
bulong ng batisang badha ng ligaya.
Sa aki'y sukat na ang ikaw'y mamalas,
upang magkadiwa ang aking panulat,
sa aki'y sukat na ang bango mong ingat
upang ikabuhay ng imbi kong palad.
Ikaw ang may sala! Bulaang makata
ang hindi sa iyo'y mahibang na kusa,
bulaang damdamin ang di magtiwala
sa ganda mong iyan, ng lahat ng nasa.
Yamang ginulo mo ang aking isipan
at naging ngiti ka sa aking kundiman,
bayaan mo ngayong sa iyo'y ialay
ang buong palad kong tanging iyo lamang.
Napakatagal nang ikaw'y natatago
sa pitak ng aking lumuluhang puso,
ang iyong larawa'y talang walang labo
at siyang handugan ng aking pagsuyo.
Kung nagbabasa ka'y tapunan ng malay
ang kabuhayan kong walang kasayahan,
kung masasamid ka'y iyo nang asahan
na ikaw ang aking laging gunamgunam.
Sa paminsanminsa'y tapunan ng titig
ang isang makatang hibang sa pagibig,
bago ka mahiga'y tumingin sa langit
at mababakas mong ako'y umaawit.

¡ALA-ALA....!

Huwág mong isiping kita'y linilimot,
huwag mong asahang ang aking pag-irog
ay wala't kupas na
sa kimkim mong ganda,
huwag, aking kasi. Walang pagkatapos
ang tibok ng̃ pusong napabubusabos.

Ikaw'y nagmalaki! Ako'y di binati
at parang hindi na kakilalang tang̃i,
ganyan ng̃ang talaga
ang taong maganda,
mapagmalakihin sapagka't may uri
na lubhang mataas kay sa isang Hari.

Ako'y linimot mo. Kahit magkakita'y
hindi man ng̃itian, gayong kakilala,
hindi ba't diwata
ikaw nitong diwa?
Hindi ba't batisan ikaw ng̃ pag-asa
at ikaw'y may bang̃ong sipi sa sampaga?

Tapunan ng̃ malas ang masayang araw
na akó'y busabos niyang kagandahang
pumukaw na muli
sa aking kudyapi,
doo'y mababakas ang isang larawang
ako'y nakaluhod at nananambitan.

Iyan ang larawan ng̃ isang makata
na uhaw na uhaw sa kimkim mong awa,
Iyan ang umawit
sa lahat ng̃ sakit
na taglay ng̃ pusong laging lumuluha
at sabik na sabik sa iyong kalinga.

Ng̃ayo'y naririto't muling umaawit
ang iyong makatang inapi't hinapis,
habang inaapi'y
lalong lumalaki
sa dilag mong iyan, ang aking pag-ibig
pagka't ang puso ko'y singlawak ng̃ lang̃it.

Saksi...!

I.

Ikaw ng̃a'y dapat kong mahalin nang labis
at ukulang tang̃i ng̃ aking pagibig,
pagka't natunayang ikaw'y isang lang̃it
na di dadalawin ng̃ mg̃a pang̃anib.

II.

Nananalig akong napakadalisay
ng̃ iyong pag-ibig sa ating suyuan,
kaya't ang puso ko'y nagpapakatibay
hanggang sa sumapit ang dakilang araw.

III.

Pagaaralan ko, hanggang makakaya
na ikaw'y malagak sa tuwa't ginhawa,
pagiing̃atan kong huwag kang magdusa
kung na sa sa akin ang iyong ligaya.

IV.

Kaya't aking irog: Ikaw'y pumanatag;
at kung sakali mang tayo'y mabagabag
ay huwag magtaká sa Sangmaliwanag
pagka't ang lang̃it ma'y nagaalapaap..!

Kundiman...!

Dalagang butihin: Huwag kang humanğa
kung iyong makitang ang mata'y may luha,
ang kabuhayan ko'y hindi maapula
sa ikatatamo ng̃ tang̃ing biyaya.

Ang luha sa mata'y laging bumabalong,
ang aking damdamin ay linilingatong,
ang kulay ng̃ madla'y malamlam na hapon,
ang ayos ng̃ lahat ay parang kabaong.

Sa aking paghiga'y laging nakikita
ang iyong larawan, dakilang dalaga
ikaw'y maniwalang ako'y umaasa
na di aabutin ako ng̃ umaga.

Kaya't kung sakaling ikaw'y may paglingap
kung may pagting̃in ka sa imbi kong palad,
ay mangyari mo ng̃ang iligtas sa hirap
ang kabuhayan kong sawa sa pang̃arap.

Ang iyong pangako

Sa iyo, Pitiminí.

Bago ka umalis at naglakbay baya'y
may naging pañgakong sa aki'y iniwan
pañgakong sa aki'y naging bagong araw
na nikat sa gitna ng̃ katanghalian,
paano'y pañgakong sa katotohana'y
nagbukas ng̃ pinto ng̃ kaligayahan.

Ikaw'y napalayo. Ako'y ilinagak
sa lañgit ng̃ isang masuñgit na palad
napatulad ako sa kimpal ng̃ ulap
na walang bituwing magarang ninikat,
ang kabuhayan ko'y naging isang dagat
na di matatawid kahit sa pañgarap.

Pinag-aralan kong lumañgoy sa sakit
at buong lakas ko ang siyang ginamit
ang iyong pañgako sa aking pañganib
ay siyang timbulang kawáy ng̃ pagibig,
noon ko nalamang ang taglay kong hapis
ay di magbabawa't singlawak ng̃ lañgit.

Pinagtiisan kong labanan ang aking
pasanpasang hirap at mg̃a damdamin,
ang kawikaan ko'y ang gabing malalim
na napakasuñgit ay natatapos din.
Ang taglay kong dusa kung ako'y palarin
ay magiging sayáng hindi magmamaliw.

Walang saglit na di ang iyong pañgako
ang napapasulat sa aklat ng̃ puso.
walang araw na di ang aking pagsuyo
ay sabik sa tuwang kapintupintuho
kaya't nangyayaring madalas maligo
itong aking palad sa luhang nunulo.

Isinulit mo pang sa iyong pagdating
ang iyong pangako'y sadyang tutuparin,
ang aking pagasang puyapos ng dilim
ay kinabakasan ng bahagyang aliw,
paano'y umasang iyong tutubusin
ang kurus ng buhay sa guhit ng libing.

Magmula na noo'y naging maliwanag
ang langit ng pusong nagaalapaap,
ang kurus na aking laging namamalas
sa mga libingan ng nangapahamak,
sa aking paningin ay naging watawat
na kulay lungtiang kapangapangarap!

Ikaw'y napabalik, at tayo'y nagkita!
ang lamang palagi nitong alaala'y
ang iyong pangakong hindi magbabawa
na ngayo'y ibig kong tuparin mo sana,
ngunit hinding hindi. Ang aking pagasa'y
iyong ipinako sa kurus ng dusa.

Sa ganyang paraa'y di kaya manglambot
ang kabuhayan kong puyapos ng lungkot?
At sa pagkabigo'y hindi ba himutok
ang sa damdamin ko'y minsang maglalagos?
Ang mukha ng araw ay biglang lumubog
sa likod ng isang mapanglaw na bundok.

Sulyapan mo ngayon itong kalagaya't
balisang balisa sa kapighatian,
at hanggang hindi mo binibigyang tibay
ang naging pangako sa dusta kong buhay
ang kaluluwa ko'y magiging larawan
ng nakalulumong kurus at libingan.

¡ANG REYNA ELENA.....!

Ayu't lumalakad. Magarang magarang
animo'y bituing nahulog sa lupa;
kung minsa'y nagiging hibang itong diwa
at kung magkaminsa'y para akong bata,
paano'y hindi ko masukat sa haka
ang nararapat kong ihaing paghañga.

Kung kita'y itulad sa dakilang araw
at ako ang lupa, ang lupang tuntuñgan,
ay masasabi mong ako'y walang galang
at ako ay bihag niyong gunam-gunam.
Subali't butihin! Ang aking tinuran
ay tibok at utos ng̃ katotohanan.

Kung ikaw'y Reyna man sa ganda't ugali,
naman sa pañgarap, ako'y isang Hari;
kaya't kung sabihi'y tala kang mayumi,
hamog sa umaga, bañgong walang pawi,
ikaw ay manalig, manalig kang tañgi
at ang nagsasabi'y nabatu-balani.

Hanggang tumataas iyang kalagayan
nama'y naiingit itong kapalaran,
ang gunitain ko ay baka mawalay
sa puso mo't diwa ang aking pañgalan,
kung magkakagayon, irog ay asahang
sa aki'y babagsak ang Sangkatauhan.

Sa iyo'y bagay nĝa yaong pagka-Reyna,
pagka't sa ayos mo'y isa kang Zenobia,
may puso kang Judith, may nĝiting Ofelia,
may diwang de Arco't may samyo kang Portia,
samantalang ako, akong umaasa'y
isa lamang kawal na lunód sa dusa.

Sa paminsan-minsa'y maanong kuruing
wala nang itagal ang aking damdamin,
kung magdaramot ka, Reyna kong butihin
at di mahahabag sa pagkahilahil
ay iyong asahang ang aking paggiliw
ay magkakalbaryong walang págmamaliw.

¡Huwag kang manganib...!

(SAGOT SA LIHAM MO)

I.

Maasahan mo ang aking pag-ibig,
ang buong buhay ko hanggang mayrong langit,
hanggang mayrong araw, tala, gubat, batis
ang iyong pan̄gala'y laging na sa isip.

II.

Huwag kang man̄ganib! Di ko malilimot
ang ganda mong iyang sipi sa kampupot,
ang ban̄go at tamis n̄g isang pag-irog
ay na sa sa iyo't hindi mauubos.

III.

Nang matunghayan ko ang padalang liham,
luha ko'y tumulo sa kapighatian,
paano'y gumuhit sa aking isipan
na: *ang tagumpáy ko'y iyong kamatayan.*

IV.

Di ko akalaing iyong ikahapis
ang pagtatagumpay n̄g ating pag-ibig,

ang mg̃a luha mo'y ulan ng̃ pasakit,
ang kalumbayan mo'y pagdilim ng̃ lang̃it.

V.

Ang pagtiwala'y tibay ng̃ pagkasi,
timbulan ng̃ puso ng̃ naruruhagi,
panilo sa mg̃a tapat na lalaki,
pag-asa ng̃ palad na di mapuputi.

VI.

Huwag mong isiping ako'y magsasawa
sa ating suyuang busog sa biyaya,
ang iyong larawa'y laging na sa diwa't
ang iyong pang̃alan ay aking dambana.

VII.

Aking natunghayan sa padalang sulat
ang kalungkutan mo't sinisimpang hirap.
Kay hirap maghintay ng̃ masayang bukas!
Kay hirap sabikin ng̃ isang pang̃arap!

VIII.

Magtiis ka irog! Darating ang araw
na ikaw at ako ay magkakapisan,
ang ulap sa ati'y biglang mapaparam
at magliliwanag ang Sangkatauhan.

IX.

Huwag kang mang̃anib! Darating sa atin
ang isang sandaling batis ng̃ paggiliw,
diyán matataya ang di magmamaliw
na aking paglingap sa pagkabutihin.

X.

At kung katunayan ng̃ aking pag-ibig
ang hinihintay mong sa iyo'y isulit
ay narito akong gaya mong may hapis
at isinusumpa ang nunungong lang̃it.

¡Lihim ng mga titig!...

Ibig kong hulaan sa silong ng̃ Lang̃it
ang lihim na saklaw niyang mg̃a titig,
isang suliraning nagpapahiwatig,
ng̃ maraming bagay, ng̃ luha't pag-ibig.

Ako'y manghuhula sa bagay na iyan,
pagka't nababasa, sa hugis, sa galaw
ng̃ mg̃a titig mong halik ng̃ kundiman
ang ibig sabihin at pita ng̃ buhay.

Ikaw'y nagtatapon nang minsa'y pagsuyo,
minsa'y pang-aaba't minsa'y panibugho,
minsa'y paanyaya sa tibok ng̃ puso
nang upang sumamba't sa iyo'y sumamo.

Ang mg̃a titig mo'y may saklaw na lihim,
at maraming bagay ang ibig sabihin,
ng̃uni't sa palad ko'y isang suliraning
nagkakahulugang ako'y ginigiliw.

¡CHOLENG...!

(Tanḡing sinulat upang ihandog sa kaarawan mo— ika 13 nḡ Nov.)

I.

Guhit nḡ liwanag, kislap nḡ ligaya,
talutot na ginto nḡ isang sampaga,
kalupi nḡ buhay, hamog sa umaga,
Bathalang ang awa'y hindi magbabawa,
kaban nḡ kundimang sa nanḡunḡulila'y
halik nḡ biyaya't sugo nḡ ginhawa,
timbulan nḡ palad sa mḡa parusa,
tinig na mayumi nḡ mahinhing maya.

II.

Larawang kalasag sa mḡa pasakit,
tulay nḡ lwalhating patunḡo sa lanḡit,
halamang magarang sa paligid-ligid
ay mḡa bulaklak na kaakitakit,
bundok na palaging sa libis ay batis
na maiinuman nḡ budhing malinis,
dagat na payapang katapat nḡ lanḡit
na minsa'y magbanḡong kapanḡapanḡanib.

III.

Sultana ng̃ Pasig, mahinhing Makiling,
sa ganda'y reyna nang dapat pang̃arapin,
isang Sinukuang anang salaysayi'y
babaing bumihag sa libong damdamin,
usok ng̃ kamanyang na di magmamaliw,
Lang̃it na masaya at Buwang butihin,
Olimpong mayaman sa mg̃a awitin,
buhay na badhaan ng̃ isang paggiliw.

IV.

Tahimik na lang̃it na nang̃ang̃aninag
ang lamang biyayang tugon sa pang̃arap,
mg̃a kayamanang hindi matitinag,
sampagang sa bang̃o'y tulang walang kupas,
talang nagsasayang may mayuming sinag,
aklat na talaan ng̃ aliw ng̃ palad,
dahon ng̃ kaluping yaong nasusulat
ay kadakilaan ng̃ damdaming ingat.

V.

Tingkad ng̃ pagasa, tuhog ng̃ kampupot,
kudyapi ng̃ palad, tamis ng̃ pagirog,
watawat na sipi sa lalong matayog
na kaligayahang hindi mauubos,

haligi ng̃ buhay na di matutupok
ng̃ apoy ng̃ samang dito'y nagsianod,
bathala ng̃ gandang kung siyang magutos
sa matatakuti'y mawawalang takot.

VI.

Iyan ang si Choleng na sadyang mayumi't
laman ng̃ panulat na kahilihili,
iyan ang larawang aking binabati
at isang dalagang hiyas nitong Lahi,
iyan ang diwatang ang paguugali'y
mayamang talaan ng̃ sayá't lwalhati,
iyan ang sampagang ang samyo, ang uri'y
pawang kapalarang walang pagkapawi.

VII.

At ng̃ayo'y araw mo! Ng̃uni't ano kaya
ang maiaalay sa isang himala?
Walang wala Choleng! Hindi mg̃a tula,
ni hindi pang̃arap sa gitna ng̃ tuwa,
kundi mg̃a mithing: *buhay, lakás, tyaga*,
ang sa talaan mo ay mang̃apatala,
iyan ang mabuting kalasag na handa
upang sapitin mo ang inaadhika.

VIII.

Basahin pa Choleng sa aklat ng̃ buhay
ang tingkad ng̃ aking dalang̃ing dalisay;
"Buhay mo'y maglayag sa kaligayahang
pang̃arap ng̃ lahat sa Sangkatauhan.
Isang pagtatapat: Sa lupang ibabaw
ang pàlad ng̃ madla ay isang digmaan,
ang iyong paglakad ay pakaing̃ata't
ang buhay ng̃ tao'y panaginip lamang.

TINDING...

Magsabi ang Lañgit kundi ikaw'y talang
Nagbigay sa akin nğ tuwa't biyaya,
Magsabi ang lahat kung hindi diwata
Ikaw nğ lalo mang pihikang makata.

Ikaw'y maniwalang ang musmos kong puso'y
Natuto sa iyong humağa't sumamo,
Sisihin ang iyong dikit na nagturo
Sa kabuhayan ko, nğ pamimintuho.

At sino sa iyo ang hindi hahanğa?
Ikaw'y paralumang batis nğ biyaya,
Pakpak nğ pañgarap at Reyna nğ awa.

Ang dilim nğ gabi sa aki'y natapos,
Nğumiti sa tangkay ang mğa kampupot,
Gayon ma'y narito't puso ko'y busabos.

Noo'y isang hapon...

— (Kay.....................)

Noo'y isáng hapon! Ikaw'y nakadungãw
At waring inip na sa lagay ng̃ araw,
Ang ayos mo noon ay nakalarawan
Sa puso kong itong tigíb kalumbayan.

Anománg gawin ko'y hindi na mapawi
Ang naging anyo mong pagkayumi-yumi,
¡Itóng aking pusong nagdadalamhati'y
Tinuruan mo pang umibig na tang̃i!

Kung nang unang dako'y hindi ko nasabi
Sa iyo ang aking tunay na pagkasi
Ay pagka't ang aking puso ay napipi
Sa haráp ng̃ dikít na kawiliwili.

Sa ng̃ayo'y naritó at iyong busabos
Ang aking panulat at aking pag-irog;
Ang aking panitik: walang pagkapagod,
Ang aking pag-ibig: walang pagkatapos.

Kung pang̃arapin ko ang lamlam ng̃ araw
At nagíng anyo mo sa pagkakadung̃aw
Ay minsang sumagi sa aking isipang
"¿Ikaw kaya'y aking magíng Paraluman?"

Daglian...

(Sa iyo rin...)

Kung sa iyong pag-iisá
O sa iyong pagbabasá
Ay may matutunghayan ka
Na tunay na sumisintá,
Yaón ay wala nang ibá
Kungdi akong nagbabatá.

—

Akin na ñgang naiulat
sa iyo, ang aking palad,
Ñguni't ang aking panulat
Ay di makapagsisiwalat
Ñg *layon* ko at *pañgarap*.
Kakambal ko kaya'y hirap?

—

Tinding: ikaw'y maniwala
Na ang aking puso't diwa
Sa iyo'y sangla kong pawa;
Ang puso ko'y humahañga,
Ñguni't umíd itong dila,
Ito kaya'y malikmata?

—

Ang may pagsintang malabis
Ay umid at nahahapis,
Ligaya na ñgang masilip
Yaong kanyang nilalañgit,
¿Tubsin mo kaya sa sakit
Ang pagkasi kong malinis?

Unang damdamin!

(Sa iyo.....)

I.

Bathala nĝ ganda! Hindi kailanĝang
sa aki'y magtaka sakaling alayan
nĝ paos na tinig nĝ aking kundiman,
pagka't alam mo nang diwata kang tunay.

II.

Ikaw ang pumukaw sa aking panulat
upang maawit ko ang yumi mong ingat,
ikaw ang sa aking kalupi nĝ palad
ay unang nagtitik nĝ isang panĝarap.

III.

Ipagpatawad mong sa iyo'y sabihing
ikaw ang bathalang pumukaw sa akin,
ikaw ang nagbukas sa aking damdamin
nĝ lihim at unang pinto nĝ paggiliw.

IV.

Kundi kasalanan ang gawang tumanĝis
ay ibilang mo nang kita'y iniibig
at kung ang luhog ko'y iyong ikagalit
ay ibibilang kong isang panaginip.

¡INFIERNO.....!

Tinatakhan mo ba ang aking pag-irog?
Dinaramdam mo ba ang aking paglimot?
Huwag kang mamangha't di mo masusubok
ang kadalisayan ng̃ aking pagluhog.

Sa aki'y di sukat ang mg̃a babae,
sa aki'y di sukat ang iyong pagkasi,
ako'y inianak sa pagkaduhagi
kaya't magagawa ang minamabuti.

Ako'y malilimot kung siya mong nais
at pakasumpain sa silong ng̃ lang̃it,
ikaw'y may laya pang sa iba'y umibig
pagka't may ganda kang hiraman ng̃ awit.

Subali't alaming... ikaw'y masasayang
kung mahihilig ka sa ibang kandung̃an,
sapagka't ang ating nang̃agdaang araw
ay di malalanta sa iyong isipan!

Ang lahat sa lupa'y iyong mahahamak
at maaari kang magbago ng̃ palad,
ng̃uni't susundan ka sa iyong paglakad
ng̃ isang anino ng̃ ating lumipas.

Iyong magagawa ang ako'y limutin
at matitiis ko ang pagkahilahil,

iyo mang isangla ang iyong paggiliw
sa ibang binata'y... di ko daramdamin!

Kung tunay mang *lan̄git* ang iyong pagkasi'y
isang *Infierno* ring aking masasabi,
bihira sa mg̃a magandang babae
ang di salawaha't taksil sa lalaki.

Limutin mo ako kung siya mong nasa't
saka pa umibig sa ibang binata,
ang pagtataksil mo'y di ko iluluha
pagka't ang babae'y taong mahiwaga.

Ang paglilihim mo'y aking kamatayan,
ang ginagawa mo'y parusa ng̃ buhay,
kundi ka tutupad sa bilin ko't aral
ay ako'y walin na sa iyong isipan.

Di ko tinatakhan ang palad ng̃ tao
sapagka't ang lahat ay mayrong Kalbaryo
kung ang aking puso'y iyong *Paraiso*,
ang iyong pag-ibig ay aking *Infierno*.

¡Kamanyang...!

I.

Ang hapong malamlam ay naging tadhana
ng̃ bagong panahon sa aklat ng̃ diwa,
ang gabing madilim na di nagsasawa
sa pagmamaramot sa mg̃a biyaya
ay naging umagang sa aking akala'y
batbat ng̃ bulaklak na lubhang sagana,
ang buwang mayuming ayaw magmagara
ay naging dalagang kaagáw ng̃ tala.

II.

Ang mg̃a aliw-iw ng̃ palalong tubig
sa kabuhayan ko'y naging mg̃a tinig
ng̃ lalong mapalad sa silong ng̃ lang̃it,
ang kulay ng̃ hirap na namimiyapis
ay biglang nagmaliw na di ko malirip,
ang mundo kong batbat ng̃ luha at sakit
ay naging mundo na ng̃ Haring makisig
ó isang palásyong malayo sa hapis.

III.

Ang tikóm na labi ng̃ mg̃a sampaga'y
namukád na bigla't naglabing ligaya,

ang dilim at ulap ng̃ aking pagasa'y
naging bagong araw na di magbabawa,
ang kukó ng̃ hirap at bang̃is ng̃ dusa'y
naging mg̃a hamog sa dapit umaga,
ang guhit at ulos ng̃ mg̃a parusa'y
naging mg̃a ng̃iti ng̃ bagong Ofelia.

IV.

Huwag kang magtaka, dalagang mayumi
sakaling sabihing sa aki'y napawi
ang tinik ng̃ dusa't mg̃a dalamhati,
sapagka't sa ng̃ayo'y aking napaglimi
na iyong pagsilang nang buong lwalhati
ang mg̃a nabagong nadama't nasuri,
ang mg̃a nakita't nabakas sa labi'y
tanda ng̃ paghang̃a't sa iyo'y pagbati.

V.

At ng̃ayo'y araw mo! Darakilang araw
ang siyang sumaksi sa iyong pagsilang,
at yamang ganito'y aking katungkulang
ikaw ay suubin ng̃ aking kundiman
bagama't, alam kong ang awit ng̃ buhay
ay awit ng̃ mg̃a naaaping tunay
bagama't talos kong ang "lira" kong tang̃an
ay hamak na "kurus" sa isang libing̃an.

VI.

Walang kailangan! At tila nḡa dapat
na ika'w batiin nḡ aking panulat:
Dakilang dalaga, ang Sangmaliwanag
ay busog sa silo at mḡa bagabag,
tayo'y isinilang upang makilamas
sa nḡitnḡit nḡ dilim at sigaw nḡ palad,
matapos batii'y iyong isahagap
na ang buhay natin ay isang pangarap.

Ang abaniko mo...

(*Sa isang bulaklak.*)

Parang isang pilas ng̃ lang̃it na bughaw
ang namamalas ko kung ikaw'y magpaypay,
parang isang "mundo ang pinagagalaw
ng̃ napakaputi't nilalik mong kamay.

Iyan ang pamaypay na iyong ginamit
nang ako'y darang̃in ng̃ dila ng̃ init,
diyan napasama ang patak ng̃ pawis,
diyan napalipat ang pisng̃i ng̃ lang̃it.

Anopa't sa aki'y naging malikmata
ang buhay kong iyong binigyang biyaya,
nalimot kong minsang ang tao sa lupa
ay may kamatayа't sariling tadhana.

Ang sung̃it ng̃ gabi, sa aki'y napawi
at bagong umaga ang siyang naghari,
ang damdam ko baga'y pawang nanaghili
sa akin ang mg̃a taong mapagsurí.

Subukang igawad ang Sangkatauhan
at hindi sasaya itong kabuhayan,
ng̃uni't kung ang iyong "abanikong tang̃an,
patay ma'y babang̃o't íkaw'y aawitan.

Sa aki'y sukat na ang ikaw'y mamalas
upang ang lang̃it ko'y mawalan ng̃ ulap,
ang iyong pamaypay kung siya mong hawak,
ako'y dinaraíg ng̃ mg̃a pang̃arap.

Kung ikaw'y umibig

(Sa aking Reyna.)

Huwag nang sabihing ang tanging Julieta
ng̃ isang Romeo'y batis ng̃ ligaya,
huwag nang banggitin ang isang Ofelia't
hindi mapapantay sa irog kong Reyna.

Subukang buhayin ang lima mang Venus
at di maiinggit ako sa pagluhog,
tinatawanan ko si Marteng umirog
sa isang babaeng lumitaw sa agos.

Ang pulá ng̃ labi, ang puti ng̃ bisig,
ang kinis ng̃ noong wari'y walang hapis,
ang lahat ng̃ samyo sa silong ng̃ lang̃it
ay isinangla mo kung ikaw'y umibig.

Ang lahat sa iyo'y kulay ng̃ ligaya,
ang lahat sa aki'y ng̃iti ng̃ sampaga,
kung magkakapisan ang ating pag-asa
ay magiging mundong walang bahid dusa.

Hindi mo pansin na ako'y lalaki,
hindi mo naisip na ikaw'y babae,
paano'y talagang kung ikaw'y kumasi
sa tapat na sinta'y nagpapakabuti.

Gabing maliwanag at batbat ng̃ tala,
maligayang Edeng bahay ng̃ biyaya,
iyan ang larawang hindi magtitila
ng̃ iyong pag-ibig sa balat ng̃ lupa.

Ang buhay ng̃ tao'y hindi panaginip,
ang mundo'y di mundo ng̃ hirap at sakit,
aking mapapapasan ang bigat ng̃ lang̃it
kung sasabihin kong: *Kung ikaw'y umibig.*

☘ ☘ ☘

Tag-ulan...

May nañgagsasabing masama ang ulan,
may nañgagagalit sa lusak na daan,
ako ang tanuñgi't... aking isasaysay
na ang tañging *gloria*'y ang pagtatampisaw.

Ang mña halama'y nañganariwa
sa patak ng ulang hindi nagtitila,
ang aking pagkasing ibig mamayapa
kung ganyang tagula'y nagbabagong diwa.

Walang kailañgang sa aki'y magtago
ang mukha ng araw na di ko makuro,
sa aki'y sukat na ang iya'y maglaho
upang pasayahin ang kimkim kong puso.

Walang kailañgang sa Sangmaliwanag
ay laging maghari ang dilim at ulap,
ang patak ng ulan sa imbi kong palad
ay bañgong masansang na di mañguñgupas.

Kung may mag-uulat na sa kalañgitan
ay may unos, baha, at patak ng ulan,
ay kunin na ako't hindi mamamanglaw
pagka't masasama sa kawal ng banal.

Ang patak ng ulan ay awa ng lañgit,
lihim na biyaya sa mña ninibig,

laman ng̃ panulat sa mg̃a pag-awit,
sariwang bulaklak sa pitak ng̃ isip.

Kung ang tang̃ing Musa'y may tampo sa akin
at ayaw sumunod sa aking paggiliw,
ang patak ng̃ ula'y sukat ang malasin
upang ang *lira* ko'y sunuyo't sumaliw.

Kung sakasakaling ako'y maging bangkay
at saka ilagak sa isang mapanglaw
na labi ng̃ libing... mangyaring ang ula'y
bayaang tumagos sa aking katawán.

II.

PAGSISISI.....

PAGSISISI......

(TULANG MAY ANIM NA BAHAGI.)

I.—Nasilaw sa dilím.
II.—Ang hamak na palad.
III.—Gayon man, gayon ma'y...
IV.—Ang panghihinayang...
V.—Kung ikaw'y binata...
VI.—Sa abó babañgon...

¡PAGSISISI.....!

Sa iyo...

Nasilaw sa dilim...

I.

Anang mĝa tao: *Ang mĝa makata'y*
Sadyang isinilang upang magsiluha.
Nang una'y ayokong dito'y maniwala
Subali't sa ngayo'y nakita kong tama.

Ang luha ng tao ay may mĝa dahil,
May luhang nagmula sa pagkahilahil,
May sa pagkaapi sa isang giniliw,
May sa pagkalayo sa inang butihin.

Ang luha ng aking nagsisising puso
Ay hindi nanggaling sa pagkasiphayo,
Ni sa pagkaapi ng aking pagsuyo,
Ni sa pagkagahis ng isang palalo.

Ang luha ko'y buhat sa di pagkataya
Na ang tao'y mayrong *balon* ng parusa,
Ang pagsisisi ko ay bumabalisa't
Bumawi sa akin ng aking ligaya.

Talagang ang tao'y sadyang walang tigil,
Namali nang minsa'y ibig pang ulitin,
Ang tanaw sa ***mundo'y mundong*** walang lihim
At sa ***Dios*** ay ***Dios*** na di matandain.

Ang mundo nga nama'y batbat ng paraya't
Nagkalat ang silo sa balat ng lupa,
Dito kung mayron mang sampagang dakila
Ay may tinik namang pamutol ng nasa.

Ang pagkamasakim sa bango at puri
Ang isinasama ng lalong mabuti,
Ang pagtinging labis sa pagsintang iwi'y
Siyang pagkabagsak ng isang lalaki.

Oh! *bangong* pangarap ng uhaw na puso!
Oh! *puring* nagbuwal sa lalong maamo!
Kayo ang *berdugong* may bihis-pagsuyo
Nguni't iyang loob ay pagkasiphayo.

Ang sabik sa bango ng isang sampaga't
Ang uhaw sa puri ng isang dalaga'y
Siyang sumusunog sa kanyang pagasa't
Siyang nagsasabog niyong mga Troya.

Dakilang bulaklak: Ako'y naniwala
Na ang nagawa ko'y kahibangang pawa,
Ngayon ko natantong *birhen* kang dakila,
May wagas kang puso't banal na akala.

Ako'y naririto't pinagsisisihan
Ang aking nagawang mga kasalanan,
Aking babaunin hanggang sa libingan
Ang hinanakit mo't magagandang aral.

Talagang nalisya ang aking pangarap,
Puso ko'y inabot ng bagyo sa dagat,
¿Ano't ikaw pa nga yaong binagabag
Gayong ikaw'y isang *anghel* na mapalad?

Pawiin sa puso ang mg̃a nangyari
At iyong alaming may bañgo ka't puri,
Samantalang gayon, ako'y nagsisisi
At binabawi ko ang mg̃a sinabi.

Ng̃uni't isang tanong: ¿Kaya ang patawad
Sa namaling puso ay iyong igawad?
Ang mg̃a *luha* ko'y siyang ihuhugas
Sa napaligaw ko't nagsisising palad.

Ang hamak na palad...

II.

Aywan ko kung ikaw'y magtaglay pang awa
sa nagsisi ko nang lakad at akala,
aywan ko kung ikaw'y kulang pang tiwala
sa mg̃a nasayang at natak kong luha.

Kung natatalos mo ang luhang nasayang
sa mata ko't pusong laging naglalamay,
sana'y nasabi mong mayrong katunayan
ang dinaranas kong mg̃a kahirapan.

Ang hinanakit mo, sumbat at paglait
ay pawang nakintal sa dila ko't isip,
at ang ating lihim sa silong ng̃ lañgit
ay siyang sa aki'y nakakaligalig.

Pinag-aralan kong ikaw'y kausapin
nang upang ihayag ang buo kong lihim,
lihim ng̃ sa wari'y nagbigay hilahil
sa napakabatang puso mo't paggiliw.

Ang pagtatapat ko'y di mo minarapat
ang kawikaan mo, ako'y isang hamak,
ang naging ganti mo sa aking paglingap
ay isang *libingan* at *kurus* ng̃ hirap.

Ang hamak ng̃a nama'y hindi naaayos
umibig sa isang Reyna ng̃ Kampupot,
ang *hamak* na palad ay dapat umirog
sa kaisa niyang *hamak* di't *busabos*.

¿Maaari kayang ang isang *granada'y*
maihulog sa di gusto ng̃ *princesa?*
¿maaari kayang ang isang sampaga'y
makuha at sukat ng̃ taong bala na?

Kay laki ng̃ agwat ng̃ palad ta't uri,
ikaw'y isang lang̃it na kahilihili
at ako ay isang hamak na pusali,
ikaw ay sariwa at ako'y unsyami.

Ang panghihinayang ang siyang nagtulak
na kita'y mahalin ng̃ buo kong palad.
Ang panghihinayang ang siyang nagatas
na kita'y itala sa aking pang̃arap.

Kung ikaw sa akin ay walang hinayang
sa aki'y sayang ka at sayang na tunay,
sabihin na akong kasakimsakiman
at ikaw sa iba'y di mapapayagan.

Lalo pang mabuting kanin ka ng̃ lupa
kay sa mahulog ka sa ibang binata,
¿Iba pa ang iyong bibigyang biyaya
gayong ako'y uhaw sa iyong kaling̃a...?

Ipinipilit mong tayo'y pupulaan
kung sa lihim nati'y mayrong makamalay,
¿at sinong pang̃ahas ang pagsasabihan
nitong ating lihim sa sangkatauhan?

Ako'y nagsisisi't nabigyang bagabag
na naman ang iyong tahimik na palad,
kundang̃a'y ang iyong bang̃ong walang kupas
sa pagiisa ko'y siyang nasasagap!

Sa kahiling̃an mo, kita'y lilimutin
kahit nalalaban sa aking damdamin,
ng̃uni't ang samo ko'y iyong idalang̃in
ang papanaw ko nang ulilang paggiliw.

Gayon man, gayon ma'y...

III.

Kung may kasayahan ang tao sa lupa
naman ay mayron ding pagkabigo't luha.
Kaya ng̃a't ang tao, sa aking akala
ay laruan lamang ng̃ kanyang tadhana.

Yamang walang taong likas na mabuti't
walang nang̃amaling hindi nang̃agsisi.
Sa ikasisiya ng̃ iyong sarili'y
itatakwil ko na ang aking pagkasi.

Lulunurin ko na sa hukay ng̃ puso
ang aking yayaong nasawing pagsuyo,
ipagluluksa ko ang pagkasiphayo
ng̃ aking pag-ibig na di mo inako.

Pag-aaralan kong lumañgoy sa dagat
na puno ng̃ aking sariling bagabag,
pag-aaralan kong lumaban sa hirap
yamang siyang takda ng̃ buhay ko't palad.

Aking natatantong walang pagkasayang
sa iyo ang aking maralitang buhay,
sa iyo'y ligaya ang aking pagpanaw,
sa iyo'y lwalhati ang *kurus* ko't *hukay*.

Kung ikaw ay walang hinayang sa aki't
wala pang hinayang sa aking paggiliw,
ay iyong asahang aking sasapitin
ang ninanasa mong balón ng̃ hilahil.

¿Di mo nalalamang itong umi-ibig
sa lahat ng̃ bagay ay di nang̃ang̃anib,
ang kamatayan ma'y kanyang malalait
kundi na makaya ang taglay na hapis?

Gayon man, gayon ma'y hindi masisira
sa akin ang iyong hiling at pithaya,
gaya ng̃ hiling mo, ako'y magkukusang
maghandog ng̃ iyong ikapapayapa.

Ng̃uni't manumbalik kaya ang pagling̃ap
sa aking namali't nagsising pang̃arap?
¿manumbalik kaya at hindi kumupas
ang iyong pagting̃in sa imbi kong palad?

Iyan ang isa pang di ko ikatulog
gayong nagsisi na ang aking pagirog,
iyan ang sa aki'y nagbibigay takot,
iyan ang sa ng̃ayo'y di ko mapag-abot.

Hinuhulaan kong ang iyong paglin̄gap
ay magbabago na sa imbi kong palad,
ang kawikaan mo'y ang isang nabasag
mabuo ma'y mayrong natitirang lamat.

Sa isang gawi n̄ga'y may katotohanan
kung ganyan ang iyong magiging isipan,
n̄guni't alamin mong malinis na tunay
ang isang maruming nagbago ng̃ buhay.

Magpahangga n̄gayo'y iyong mawiwika
na ikaw'y akin pang *sinisintang kusa,*
magiging totoo ang iyong hinala
kung ang puso'y muling hagkan ng̃ paghan̄ga.

Kung muling gumiit ang panghihinayang
ikaw ay muli kong sisintahing tunay,
ang isa pa'y iyo namang nalalamang
ang *pagsisisi* ko'y *pagbibigay* lamang!

Ang panghihinayang...

IV.

May ilang araw nang ako'y kalung kalong
ng̃ bisig ng̃ dusa't kamay ng̃ linggatong
may ilang araw nang sa mata'y nanalong
ang pait ng̃ luhang usbong ng̃ paglun̄goy.

Nakikita mo mang ako'y tumatawa
nama'y tawang pilit at busog sa dusa,
di lahat ng̃ n̄giti'y lagda ng̃ ligaya,
may n̄giting singpait ng̃ luha't parusa.

Ang nakakatulad nitong aking buhay
ay mundong ulila sa sikat ng̃ araw,
katulad ko'y isang *prinsipeng* mayaman
na uhaw at salat sa aliw at layaw.

Upang pumanatag ang aking pagluha'y
aking kailangan ang liñgap mo't awa,
awang magbibigay ng̃ yutang biyaya,
awang sa lungkot ko'y tañging papayapa.

Nasabi ko na ng̃ang nagsisi ang buhay
sa nais na kita'y mapagbigyan lamang,
kung susunurin ko itong kalagaya'y
di ka malilimot hanggang kamatayan.

¿Paano ang aking gagawing paglimot
sa iyong ang bañgo'y higit sa kampupot?
Sa ganda ng̃ iyong dibdib, baywang, batok,
ay sinong banal pa ang hindi iirog?

¿Sa puti ng̃ iyong kamay na nilalik,
sa mg̃a labi mong may pulot at init,
sa mg̃a paa mo't binting makikinis
ay sinong pihikan ang hindi iibig?

Kung sinusukat ko ang ganda mong ari,
puso ko'y ninibok at nananaghili,
aking nasasabing *Talo ko ang Hari*
kung ako ang iyong mamahál na tañgi!

Ang panghihinayang ang siyang sa aking
puso'y bumabayo't sumusupilsupil,
kung ikaw'y bigla ko't buong makakai'y
kinain na kita nang ikaw'y malihim.

Huwag mong sabihin na ako'y gahaman
kung kagahaman ñga ang layon ko't pakay,
para ko sabihin ang katotohana'y
walang taong hindi may *imbot* sa buhay...

Sakaling sa aki'y ayaw kang manalig
ang lahat ng̃ sumbat sa aki'y ikapit,
ang mñga sumbat mo nama'y itititik
sa dahon ng̃ aking lagás na pagibig.

Ikaw'y maniniwalang ang aking pagasa
sa iyo, kaylan ma'y hindi magbabawa,
sa iyo sisikat ang isang umaga
na dala ang aking magiging ligaya.

Kung walang tiwala sa aking pañgako'y
saksi ang halik kong iyong itinago.
halik na sa iyong pisng̃ing maamo'y
nakintal na tanda ng̃ aking pagsuyo.

Kung kulang ka pa ring tiwala sa buhay,
ako'y magtitiis sa kapighatian,
magtitiis ako, kahit nalalamang
ang *lungkot* ng̃ tao'y isang *karamdaman*.

Kung ikaw'y binata...

V.

Gaya nang hula ko: ikaw'y untiunting
nalayo sa aki't nagtatampong wari,
ikaw'y umilap at nabibighaning
ako'y pakanin mo ng̃ dusa't aglahi.

Panibagong lungkot na naman ang aking
naragdag sa iyong pihikang damdamin,
talaga na yatang ang aking paggiliw
ay di matutubos sa *sala't kilahil.*

Ninanais ko nang ako'y makaguhit
ng̃ bagong palad kong walang bahid dung̃is
ay kung bakit ako'y lalong nabibing̃it
sa pagkakasala at ikatatang̃is...!

Hanggang nagiing̃at itong kabuhaya'y
lalong nabubulid sa kapighatian,
hanggang ninanais yaong kalinisa'y
lalong dumurung̃is itong kapalaran...

Hindi ko malaman itong nangyayari
sa kabuhayan kong bihag mong parati,
ang Aklat ng̃ aking tunay na Pagkasi'y
puno na ng̃ aking mg̃a pagsisisi.

Aking nalalamang hindi makukuha
ng̃ pagsisisi ko itong mg̃a sala,
ng̃uni't bayaan mong ang aking pag-asa'y
mag-abang sa iyo, ng̃ awa't ligaya.

Kung ikaw'y hindi ko makatkat sa diwa'y
sapagka't *lunas* ka sa aking pagluha,
ikaw sa *lungkot* ko'y kamay ng̃ biyaya,
ikaw sa *uhaw* ko'y hamog na mabisa.

Para ka mawaglit sa aking isipa'y
kailang̃an ko pa ang isang libing̃an,
at para maubos ang aking kundima'y
magbalik ka muna sa pinanggaling̃an.

Gaya ng̃ alam mo: kita'y iniibig
ng̃ isang pagsintang singlawak ng̃ lang̃it
ng̃uni... ano't ikaw'y tila nahahapis
sa pagmamahal kong wagas at malinis?

¿Nalulungkot ka ba? Di ko akalaing
iyong ikalungkot ang aking paggiliw,
di ko inasahang *dung̃is* na ituring
ang pagmamahal kong may wastong layunin.

¿At kung ikaw kaya ang naging lalaki't
ako ang pinalad na maging babae,
kung hinahamak ko ang iyong pagkasi
ay ilang puso mo ang di maruhagi?

Sana'y nalaman mo, kung ikaw'y binata
ang hirap sa mundo nang lumuhaluha,
sana'y natalos mong ang lalong dakila
ay nagiging taksil sa laki ng̃ nasa.

Huwag kang malungkot! Busugin sa layaw
ang uhaw sa iyong aking kabuhayan,
sa mg̃a labi mo, ako'y nauuhaw,
sa mg̃a pisng̃i mo, ako'y mabubuhay.

Kung marung̃isan ka ng̃ aking pagibig
ay pagibig ko rin ang siyang lilinis,
at kung nahawa ka sa taglay kong hapis,
hapis mo't hapis ko ay magiging lang̃it.

Sa abo babangon...

VI.

Sa huli'y natumpak itong aking puso't
natutong tumupad sa aral mo't samo
titiisin ko nang ang aking pagsuyo'y
malibing sa hukay ng̃ pagkasiphayo.

Ng̃ayon ko nalamang ang aking landasi'y
singdilim ng̃ iyong tinamong damdamin,
ng̃ayon ko natalos na ako'y sinupil
ng̃ matinding udyok ng̃ isang paggiliw.

Yamang sumikat na sa puso ko't isip
ang kaliwanagang bumibis sa hapis,
ay masasabi kong ang aking pagibig
ay handang lumagak sa pananahimik.

Magmula sa ng̃ayon, kita'y igagalang
sa ng̃alan ng̃ ating pagkakapatiran,
kinikilala ko itong kamalian
na siyang naglagpak sa aking pang̃alan.

Ituring sa wala ang mg̃a nangyari't
iguhit sa tubig ang mg̃a nasabi,
ang laki at alab ng̃ aking pagkasi,
ng̃ayo'y gawing abó nitong pagsisisi.

Hindi pagkang̃alay ng̃ aking panitik
ang naging dahilan ng̃ pananahimik,
kung hindi sa nasang huwag maligalig
ikaw pa ng̃ aking bulag na pagibig.

Napagaralan kong ikaw'y isang talang
kakambal ng̃ aking damdamin at diwa,
aking natutuhang tumpak ng̃a at tama
ang mg̃a aral mong mahalagang pawa.

Ang mĝa lungkot mo ay aking damdamin
at ang damdaming ko ay damdamin mo rin,
ang *akin* ay *iyo't* ang *iyo* ay *akin*
at tayong dalawa'y may isang layunin.

Huwag nang ituring na ako'y kalaban
pagka't nagbago na ang aking isipan,
ang puso ko ngayon ay naliwanagan
sa kislap ng iyong mahalagang aral.

Dapat nang lumaki ang iyong pagasa
sa pagliliwayway ng bagong umaga,
ang daan mo ngayo'y puno ng sampaga't
ang daan ko'y puno ng tinik at dusa.

Magkakahiwalay itong ating palad
na gaya ng Dilim at Haring Liwanag,
ikaw'y magtatago't... sa pamamanaag
at may ibayo kang gayuma't pangarap.

Samantalang ako'y tanging magtatago
sa utos sa akin ng Hukóm na Puso,
sa pagliliwayway ay talang malabo
ang makakatulad ng aking pagsuyo.

Napakapait man sa aking pagibig,
kita'y iwawalay sa pitak ng isip,
sa abo ng aking papanaw na awit
ay babangon itong buhay kong malinis.

Kung walang tiwala sa aking sinabi'y
saksi ko ang bagu't bagong mangyayari,
kung muling malisya ang aking pagkasi'y
tugunin ng *sumpa* itong pagsisisi.

III.

ALBUM NG DALAGA...

HANDOG:

Kay Bb. Concepcion T. Garcia.

San Nikolas, Maynila.

Album ng Dalaga...

I.

Simula.

La princesita está bella.
Ruben Dario.

Ipahintulot mo, dalagang mayumi,
Na ilarawan ko ang ganda mong ari,
Ipahintulot mong awitin kong lagi
Ang kagandahan mong makahibang-pari.

Bulaan ang madlang balitang *Prinsesa*
Kung sa ganda mo nğa'y makahihigit pa,
At para sa akin, ikaw'y siyang *Reyna*
Nğ mğa kapwa mong masamyong sampaga.

Ang kaharian mo'y iyang kagandahan,
Ang mğa buhok mo't matang mapupunğay,
Ang paa't pisnği mo ay siya mong yaman.

Sa dalang ugali, ikaw'y isang virgen,
Kamia ka sa banğo't pagkabutihin,
Sa hinhi'y sampaga't sa ganda'y... tulain.

II.

Ang mga buhok mo...

Tu pelo es una
nuve del Oriente.
Salvador Rueda.

Ang mğa buhok mo'y mahahabang ahas
Kung nakasalalay sa iyong balikat,
Mğa ulang waring di lupa ang hanap
Kundi sampagitang humahalimuyak.

Sa itim ay gabing walang buwa't tala,
Sa haba ay halos humalik sa lupa,
Sa lago'y halamang malago't sariwa,
Sa sinsi'y masinsin at nakahahan̄ga.

Naging katulad ka niyong Penelopeng
may timtimang pusong miminsang kumasi't
Ang naging aliwa'y luha't paghahabi.

Sa haba n̄g iyong buhok nakilala
Ang kadalisayan n̄g pagkadalaga
At ang kahabaan n̄g isang pag-asa.

III.

Ang mga mata mo...

Cantar quise tus ojos.

Campoamor.

Nang ikaw ay bago sumipot sa lupa'y
Ipinanghiram ka n̄g mata sa tala,
Dalawang bituing sa hinhi'y sagana
Ang naging mata mong mayaman sa awa.

Sa mg̃a mata mo'y aking nasisilip
Ang bughaw na pilas n̄g nunun̄gong lan̄git,
Mababaw na dagat ang nasa sa gilid
Na ang naglalayag ay pusong malinis.

Di ayos matalim, ni hugis matapang,
Ni hindi maliit, ni di kalakihan,
Ang mg̃a mata mo'y maamo't mapun̄gay.

Kahinhina't amo ang nan̄gan̄ganinag,
Kalinisa't puri ang namamanaag,
Umaga ang laging handog mo sa palad.

IV.

Ang mga pisngi mo.

Naciente luz te corona.

Espronceda.

Ang lahat ng̃ buti'y natipon na yata
Sa kabataan mong ilag sa paraya,
Pati ng̃ pisng̃i mong pisng̃i niyong saga
Ay nakahihibang at nakahahang̃a.

Ang mg̃a pisng̃i mo'y malambot, maamo,
Mayumi, manipis at hindi palalo,
Ang sang̃ahang ugat kahit humahalo,
Ay napapabadha't... 'di makapagtago.

Kung ikaw'y hindi ko dating kakilala
Ako'y mamamangha kung aking makita
Ang mg̃a pisng̃i mong wari'y gumamela.

Naiinggit ako sa paminsanminsan
Sa dampi ng̃ hang̃ing walang-walang malay,
Paano'y kanyang-kanya ang lahat ng̃ bagay..!

V.

Ang mga labi mo.

Los labios del arcangel
en sus labios...

Menendez Pelayo.

Ang mg̃a labi mo ay dalawang lang̃it,
Lang̃it na di bughaw, ni lang̃it ng̃ hapis,
Labi ng̃ bulaklak na kapwa ninibig
Labing mababang̃o, sariwa't malinis.

Labi ng̃ sampagang may pait at awa,
Tipunan ng̃ pulót, tamis at biyaya,
Sisidlang ang lama'y kabang̃uhang pawa,
Pook na tipanan ng̃ hamog at diwa.

Tagapamalita ng̃ lihim ng̃ puso,
May *oo* at *hindi*, may *tutol* at *samo*,
May buhay at palad, may tula't pagsuyo.

Ang̃ mg̃a labi mo'y may pulót na tang̃i
Kung iyan ang aking pagkaing palagi'y
Talo ko ang lahat, talo ko ang Hari.

VI.

Ang mga kamay mo.

Pudiera yo tu mano de azucena
Besarlo una vez..!

Heine.

Aywan kung mayron pang hihigit sa kinis
Sa mg̃a kamay mong biluga't nilalik,
Garing na mistula sa puti at linis,
Sa lambot ay bulak, sa ganda'y pagibig.

Ang mg̃a daliring yaman mo't biyaya
Ay di hugis tikin, ni hubog kandila,
Ang ayos at hugis ay bagay at tama
Sa sutla mong palad na laman ng̃ diwa.

Ang makakandong mo't maaalagaan,
Ang mahahaplos mo't mahihiranghirang,
Ang kahit patay na'y muling mabubuhay.

Mahagkan ko lamang ang iyong daliri,
Sa kapwa makata, ako'y matatang̃i
At marahil ako'y isa na ring Hari.

VII.

¡Ang mga paa mo..!

Tus pequeños pies
Son tropos
Para mis piropos.
Machado.

Tagpan ma't ipikit ang mĝa mata ko
Ay naguguhit din ang mĝa paá mo,
Paang mapuputing nakababalino
Sa isip at buhay nĝ payapang tao.

Paáng makikinis at makaulul-palad,
Ang hubog ay bagay sa laki mo't sukat,
Ang mĝa sakong mo'y may pulang banayad,
Ang mĝa paá mo'y singlambot nĝ bulak.

Parang mĝa paá nĝ nababalitang
Cleopatra at Leda nĝ panahong luma,
Paano'y mĝa paáng sa ganda'y bihira.

Naiingit ako sa bawa't yapaka't
siyang nagsasawa sa paá mong hirang,
¿Ano't di pa ako ang maging tuntuñgan?

VIII.

Wakas...

Tu dulce, tan bella,
tan tierna, tan pura.
J. de Dios Peza.

Talagang natipon ang lahat nĝ buti
Sa kabataan mong di pa kumakasi,

Ang lahat ng̃ yaman ng̃ isang babae
Ay nasa sa iyong sariwang parati.

Nasa sa iyo ng̃a ang lahat ng̃ bagay,
Ang bang̃o, ang tamis, ang kasariwaan,
Ang yumi, ang awit, ang uri, ang kulay
Ang hamog, ang sinag, ang tuwa't ang buhay.

Ikaw'y pagpalain, dalagang mapalad,
Ang kagandahan mo'y aking ikakalat
Sa silong ng̃ lang̃it, sa Sangmaliwanag.

Kung may naghahanap sa bukang liwayway
Sa kabataan mo ay matatagpuan,
¡Di ko malilimot ang ganda mong iyan!

ANG PANYO...

I.

Pamahid ng̃ luha kung ginigiyagis
ng̃ masidhing panglaw,
pamawi ng̃ luhang sadyang tumitigis
sa pusong luhaan,
isáng kasangkapang ipinananakíp
sa mukhang may lumbay,
isáng mahiwagang tagapaghiwatig
ng̃ lihim na saklaw
ng̃ pusong sapupo ng̃ isáng pag-ibig
sa gitna ng̃ buhay.

II.

Panakíp sa bibig kung may simpang hiya
sa kinákaharáp,
isáng kagamitáng kung walang tiwala'y
pangbalot ng̃ sulat,
at páunang saksing minsang lumilikha
ng̃ lúbusang galák,
na mandi'y nánabi ng̃ masuyong wikang
tugon sa pang̃arap:—
Sa inyong ibiga'y ang unang magdaya'y
pang̃ang̃anlang sukáb..

III.

Isáng kasangkapang ang nagkakalayo'y
pinapaglalapít
kung binabalaan at sinisiphayo
ng̃ *isáng* may galit;
tagapamalitang may giliw at suyo
kung naghihiwatig
sa nagkakalayo't nagtitipáng puso
dahil sa pag-ibig.

. . . .

Iyán ang halagá at bisa nḡ panyo
sa silong nḡ Lanḡit.

IV.

Ang panyo'y pamahid sa luhaáng matá
nḡ lahát at lahát,
ang panyó ay piping nakapagbabadya
nḡ bawa't máhanḡád,
ang lahát nḡ galáw na inyong makita'y
may lihim na sangkap,
katugón nḡ mithi nḡ mḡa ninintang
hindi magkáusap;
may lihim na uring kalakip ang dusa
at maging nḡ galák

V.

Ang panyong idampi sa labi, sa bibíg,
ay may kahulugáng:—
kitá'y sinisinta, kitá'y iniibig
hanggang sa libinḡan;
at sakasakaling sa matá ipahid:—
ako'y namamanglaw
kung di ka makita, kung di ka masilip
nḡ dusta kong buhay;
at sakasakaling ihaplos sa dibdib:—
ako'y mamamatáy.

VI.

May tanḡing halagá at tagláy na galíng
ang lahat nḡ panyo,
kaya't minimithing halos na agawin
nḡ mḡa nunuyo,
minsang magpatiboók sa mḡa damdaming
patáy sa pagsamo,
malimit lumikha nḡ isang paggiliw
at pamimintuho't
madalas tumubos sa piping pagdaing
nḡ luhaáng puso.

¡Ang Pamaypay!

Ang lahat at lahat sa Sangkatauhan
ay may kanya-kanyang uri't kalagayan,
may ibig sabihin ang lahat ng̃ bagay
na abot ó hindi ng̃ damdam at malay,
ang panyo'y may lihim sa nagiibigan
gaya ng̃ bulaklak at mg̃a halaman,
itong abaniko'y isang kasangkapang
pangdagdag sa puso ng̃ init at buhay.

Sa Aklat ng̃ Puso't Aklat ng̃ Paggiliw
yaong abaniko'y may ibig sabihin,
may sariling uri't sariling tuntunin
may sariling layon at sariling lihim,
sa Talatiñgigan ng̃ mg̃a Damdamin
ang wikang Pamaypay ay tuwa't hilahil,
palad at tagumpay, at kung kukurui'y
taga pamalita niyong bukas natin.

Kalihim ng̃ Puso't Patnubay ng̃ Palad,
ng̃iti ng̃ liwayway sa likod ng̃ ulap,
sa gitna ng̃ buhay ay isang watawat
na kulay lungtiang pakpak ng̃ pañgarap,
sagisag ng̃ hinhin ng̃ mg̃a mapalad,
baluti ng̃ mg̃a babaeng banayad,
kublihan ng̃ mukhang maramot maglagak
ng̃ masayang ng̃iting yaman ng̃ panulat.

Isang kasangkapang gamit ng̃ babae
at kung magkaminsa'y pati ng̃ lalaki,
bibig na malayang nakapagsasabi
ng̃ *oo* at *hindi* ng̃ *sama* at *buti*,
isang kasangkapang sa nagsisikasi'y
papel at panulat, gayuma't buhawi,
sangla ng̃ pag-ibig, na namamayani
sa lahat ng̃ pusong bihag na parati.

Ang bawa't ikilos ng̃ isang pamaypay
ay may isang wika, uri't kahulugan,
parang isang aklat na nagsasalaysay
ng̃ hirap at tuwa, ng̃ aliw at panglaw;
kung iyong dalasin ang mg̃a paggalaw
ang ibig sabihin: *Kita'y minamahal;*
kung biglang isara: *Ako'y nasusuklam,*
huwag nang lumapit at nang di magdamdam.

Yaong abanikong idampi sa labi,
ang ibig sabihi'y *Ikaw ang lwalhati,*
kung minsang itago'y *Hindi maaari*
ang iyong pagkasi't ang sa pusong susi'y
hawak na ng̃ isang pang̃arap kong lagi,
at kung pisil-pisil ng̃ mg̃a daliri'y:
inaantay kita't ang ama kong Hari'y
wala at sa monte'y nagbabakasakali.

Kung kagat ang borlas—*Ako'y nahahapis*
dahil sa ginawang sa ati'y paglait,
kung buksang marahan—*Huwag kang mang̃anib*
at ang ating ulap ay magiging lang̃it,
kung buksang pabigla—*Sila'y nagagalit*
dahil sa sulat mong kanilang nalirip,
kung biglang ilaglag—*Si Kulasa'y bwisit*
at siyang nagsumbong nang tayo'y magniig.

Idampi sa pisng̃i—*Huwág kang matulog*
at sa sine Luna, kami ay papasok,
idampi sa dibdib—*Ako'y nagseselos*
dahil sa kasamang tila lumuluhog.
kung biglang ipukol—*Sa iba ibuhos*
ang iyong pagsinta. Ikaw'y pahinuhod!

. . . .

Itong abaniko'y Dila sa Pag-irog,
Talatang may dusa, kamanyang, kampupot.

IV.

ANG ALBUM NI INA...

(Ala-ala sa aking inang pumanaw: Rosa San Miguel ni de Leon, tagá Samal, Bataan at nàmatáy sa Tundo, Maynila, noong taong 1902.)

I.

Ang aking Ina.

Gaya rin ng̃ iba, ang ina kong giliw
Ay inang mayumi't lubhang maramdamin,
Inang hindi yuko sa mg̃a hilahil,
Inang mapagbata at siya kong virgen.

Mayrong isang Diyos na kinikilala,
May isang dakilang pananampalataya,
Sa kanya ang madla'y kulay ng̃ umaga,
Ang galit ay awa't sa poot ay tawa.

Siya ang dakilang Batas sa tahanan,
Kamay na masipag, Kampana ng̃ buhay,
Susi ng̃ pag-ibig na kagalanggalang.

Sa kanya ang lahat ay pawang mabuti,
Ang dukha't mayaman ay kapuripuri
Palibhasa'y inang may puso't pagkasi.

II.

Pag-ibig ni Ina.

Ang puso ni ina'y kaban ng̃ pagling̃ap,
May dalawang tibok na karapat-dapat,
Ang isa'y kay ama, kay amang mapalad
At ang isa nama'y sa amin nalagak.

Noong nabubuhay ang ina kong irog
Ang kanyang pagkasi'y samyo ng̃ kampupot,
Ang lakas ng̃ puso'y parang nag-uutos
Na ako, kaylan ma'y huwag matatakot...

Pagibig ni ina ang siyang yumari
Ng̃ magandang bahay na kahilihili,
At nawag sa palad na katang̃itang̃i.

Timtimang umirog! Hanggang sa libing̃a'y
Dala ang pagkasing malinis, dalisay,
Dala ang damdaming kabanalbanalan.

III.

Ang halik ni Ina.

Ang mata ni ina'y bukalan nḡ luha
Kung may dala-dalang damdamin at awa,
Ang labi ni ina'y sampagang sariwa
Na may laging laang halik at kalinḡa.

Sa halik ni Ina ay doon nalagas
Ang tinik at bulo nḡ musmos kong palad,
Sa halik ni ina'y aking napagmalas
Na ako'y *tao* na't dapat makilamas.

Ang bibig ni inang bibig nḡ sampaga'y
Bibig na sinipi kina Clara't Sisa
Kaya't mayrong bisang kahalihalina.

Ang halik nḡ ina'y apoy sa pagsuyo,
Hamog sa bulaklak, Pag-asa sa puso't
Liwanag sa mḡa isipang malabo.

IV.

Ugali ni Ina.

Kung mamamana ko lamang ang ugali
Ni inang sa aki'y nagpala't nag-ari'y
Marami sa akin ang mananaghili't
Sa aki'y tatanḡa lamang yaong Hari.

Ang asal ni ina'y aklat nḡ paglinḡap,
Salaming malinaw, banḡong walang kupas,
Suhay nḡ mahinhin, sulo nḡ mapalad,
Mundong walang gabi, gabing walang ulap.

Ang salitang damot ay di kakilala,
Ang kamay ay lahad, hanggang nakakaya't
Tanḡing kayamanan ang pakikisama.
Sa kanya ay Diyos ang mḡa pulubi,
Ang dukha ay Hari't Kristo ang duhagi,
Iyan ang ugali nḡ ina kong kasi.

V.

Ang awit ni Ina.

Nang buhay si ina't ako'y kilik-kilik
ako'y pinagsawa sa alo at awit,
malaki na ako't may sapat ng̃ isip
ay inaalo pa nang buong pag-ibig.

Ang musmos na patak ng̃ nulo kong luha
sa kanya'y kundima't awiting dakila,
makarinig lamang ng̃ iyak ng̃ bata
sa aki'y lalapit at maguusisa.

Ako'y kakalung̃in at ipaghehele,
ang awit-tagalog ay mamamayani
hanggang sa magsawa't ako'y mapabuti.

Ang awit ni ina'y laging yumayakap,
sa mg̃a awitin ng̃ aking panulat
kaya't ang awit ko'y mayumi't banayad.

VI.

Libingan ni Ina.

Ang buhay ng̃ tao'y parang isang araw
Na kung mayrong bago'y mayrong nang̃ang̃alay,
Ang palad ni ina'y di na nakalaban
Kaya't napatalo sa tawag ng̃ hukay.

Ang buhay ni inang inutang sa lupa'y
Sa lupa rin namang nabayad na kusa,
Ang mg̃a mata kong maramot sa luha
Noo'y naging dagat na kahang̃ahang̃a.

¡Wala na si ina! Ang lahat sa amin
Ay ng̃iti ng̃ dusa't kaway ng̃ hilahil,
Lubog na ang araw na kagiliwgiliw.

Nagtaglay si ina ng̃ dalawang hukay:
Ang isa'y sa lupang sanglaan ng̃ buhay,
Ang isa'y sa aking pusong gumagalang.

VII.

Ang aral ni Ina.

Ang tan̄ging pamanang sa aki'y naiwan
Ay malaking gusi ng̃ mayamang aral:
—Anak ko: hanapin iyang karunun̄gan,
Ang dunong ay pilak, ang aklat ay buhay.
—Sa harap ng̃ bait ay silaw ang lakas,
Sa harap ng̃ matwid ay yuko ang lahat,
Ang mundo'y niyari ng̃ paham at pantas,
Ang babae'y tinik ng̃ isang bulaklak.
—Ang palalong tao'y halakhak ng̃ han̄gin,
Ang aping mabait ay dapat lin̄gapin
At pagkailagan iyang sinun̄galing.
—Huwag kakayahin ang hindi mo kaya,
Nang ikaw'y malayo sa pula at tawa,
Umibig sa baya't magpakabait ka''.

VIII.

Bulaklak kay Ina.

Wala na si ina! Gayon ma'y naiwan
sa akin ang kanyang mahalagang aral,
aral na sa ningning ay ningning ng̃ araw,
aral na sa buti'y palad, diwa't yaman.
Larawang larawan lamang ang nalagak
sa akin ng̃ siya'y pumanaw at sukat,
larawan ni inang yaman ng̃ panulat,
larawang kakambal ng̃ aking pan̄garap.
Darakilang ina: ang iyong libin̄ga'y
sinasabugan ko ng̃ tala't kundiman,
ng̃ awit na siyang bulaklak ng̃ buhay.
Sa harap ng̃ iyong larawang dakila
ay may nagniningas na isang kandila
panulat ng̃ iyong anak na naluha.

MGA PAPURI'T PARANG̃AL
SA KUMATHA NITO

Pagkatapos tunghayan...

Sa makatang
Pascual de León

Bulaklak, bulaklak, bulaklak sa buñgad,
Bulaklak sa 'gitna't sa dulo'y bulaklak,
Ito'y halamanang mayaman sa lahat,
Mayaman sa tamís, sa tuwa't pañgarap.

—

Sa mñga talulot nito'y sumusuñgaw
Ang diwa ñg isang apó ni Baltazar,
At sa mñga dahong sariwa't makulay
Ay napapatitik ang kanyang tagumpáy.

—

Malungkot kung minsan, kung minsa'y masayá,
Ñguni't kadalasa'y uhaw sa pag-asa;
Sa hañgad ay labis, at labis sa kaya,
Subali't sa tuwa'y ulilang-ulila.

—

Makatang Pasleo: Ang aking *Bulaklak*
Ay narito't handog sa una mong aklát.

BENIGNO R. RAMOS (*Ben Ruben*)

Bulakan, Bul., 1915.

Ramo de Laurel

Para el poeta vernacular,
Pascual de Leon.

Para tu jóven frente de tagalo poeta,
De poeta que entona sus versos de pasión,
Ofrezco una corona de flores de violeta
Y entónate mi lira su mágica canción.

—

Es tu canto armonioso inspiración de ondinas,
Es tu verbo potente como el brillo del sol,
Y tus musas son todas dalagas filipinas
Que habitan en las ondas azules del pansol.

—

Tu lira multiforme con sus cuerdas de oro
Tiene cantos dolientes, tiene ayes de lloro,
Tiene dulces lamentos y suspiros de miel.

—

Tiene versos de rosa que disipan tristezas
De las bellas morenas filipinas princesas
Que te ofrecen sonrientes un *ramo de laurel*.

Octavio C. Madrid.

Septiembre 18, 1915.

PANUOB...

Sa katotong makatang
Pascual de Leon.

Hayan ang makata. Haya't umaawit
nğ mğa kundimang pang-lupa't pang-lanğit,
hawak ang kudyaping malambing ang tinig
at pinangsasaliw sa ligaya't sakit.

¿Kung siya ay sino? Iyan ang makatang
ang tula't tulain ay matalinghaga,
mğa lungkot, dusa, daing, hirap, luha,
Galit, sumpa't lambing ang puso at diwa.

Ang kanyang tulai'y sing-lambot, sing.linaw
nğ tubig sa wawa, sa sapa't batisang
Balana'y sumimsim sa tamis na taglay.

Hayan ang makata. Kayó ang magsabi
Kundi siya'y dapat na *Danğal at Puri*
at maging *putong* pa nğ Wikang sarili.

HERMÓGENES T. REYES.
(Sa *Ilaw at Panitik*)

Tundó, Set., 1915.

¡Bulalakaw...!

Sa Katotong
Pascual de Leon.

Sa harap ng̃ iyong magarang pagsikat
ay pinaglaho mo ang aking liwanag.
Araw kang nagbang̃on sa himlayang palad
at kinasilawan ng̃ aking banaag.

Sa lang̃it mo, ako ay balang̃áw lamang,
sa ilaw mo, akó ang aninong tunay...
Diwa mo sa aking diwa ay isilay
at aawitin ko ang iyong pang̃alan.

Tulóy!... Hanggang ako'y di pa nagsasawang
umawit sa lihim ng̃ mg̃a hiwaga,
ako'y kasama mong hahanap ng̃ pala.

Sa iyong hantung̃ang lang̃it ng̃ pagasa
ay doón nároon ang mg̃a sampaga...
Pupulin mo't yao'y sa WIKA mong mana!

CIRIO H. PAÑGANIBAN.
(Sa *Ilaw at Panitik*)

Bukawe, Bul., 1915.

* * *

Mga mali sa pagkakalimbag

Nababasa	Dapat basahin	Dahon
luwalhati	*lwahati*	10
mayroong	*mayrong*	12
liyaga	*ligaya*	15
hangtungan	*hantungan*	15
kalika't	*halika't*	16
magalak	*malagak*	19
Sukat na sinta!	*Sukat na nga sinta!*	21
sigaw	*sigwa*	51
maamo	*maaamo*	67
virgen	*birhen*	75
pagkabutihin	*sa pagkabutihin*	75
nuve	*nube*	75
Paano	*Pano*	77
Besarlo	*Besar solo*	78
Tagpan	*Takpan*	79
Naiingit	*Naiinggit*	79
Paano'y	*Pano'y*	79
Tu dulce	*Tan dulce*	79
magpatibook	*magpatibok*	82
nagbababkasakali	*nagbakasakali*	84

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05183 6891

